

№ 4198

F. 5 Lira

1000
TEMEL
ESER

1000
TEMEL
ESER

SATIŞ VE DAĞITIM YERİ: İstanbul'da Devlet Kitapları
Müdürlüğü ve illerde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevleri

1

DEDE KORKUT KİTABI

Muharrem Ergin

DEDE KORKUT KİTABI

MUHARREM ERGİN

DEVLET

KİTAPLARI

MUHARREM ERGİN

DEDE KORKUT KİTABI

DEVLET KİTAPLARI

MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ — İSTANBUL 1969

Resimler Erdoğan Günay

Millî Eğitim Bakanlığının 16.1.1969 tarih ve 751 sayılı muvazirleri,
Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün
16.1.1969 tarih ve 01039 sayılı emirleriyle birinci defa olarak
20.000 adet basılmıştır.

PL
248
.K5
E67

Kitaplar, insanlar arasında düşünce ve bilgileri, inanç ve duyguları yayan, zekâ ve kültürün, ilim ve sanatın, değer hükümlerinin dünya ölçüsünde paylaşılmasına ve zaman içinde devamına yardım eden vasıtalarlardır. Kitaplar, bir milletin kültür değerlerini dünden bugüne taşıyan varlıklar olarak millî kültürün temel taşları ve aynı zamanda insanlığın paylaştığı ilim ve fikir dünyasına açılan kapılardır.

Bu vasıflarıyla kitaplar, milletlerin ve insanlığın zekâsına ve kültürüne büyük tesirleri bakımından medeniyetleri yayan ve tarihi yapan kuvvetlerin başında gelir.

Eski çağlardanberi yazılan kitapların değerleri çok değişik olmuştur. Yazıldıkları yakın çevre ve zaman içinde bile, pek az okuyucunun ilgisini çekebilen kitaplar yanında, uzun yıllar ve hatta asırlar boyunca zevk ve istifade ile okunan ve dünya ölçüsünde rağbet gören kitaplar vardır. Bir milletin veya insanlığın fikir ve kültür hazinesini teşkil edecek kitaplar temel kitap değerini kazanır.

Kitabın eğitim ve kültür bakımından değerini gözönünde tutan kalkınma plânımız, üstün

vasıfta eserlerin hazırlanıp yayılmasına da özel bir yer ayırmıştır.

Eski Türk Yazarlarının eserleri, yeni nesillerin anlayacağı gibi sadeleştirilerek basılacak, Batı Kültürünün temel eserleri dilimize çevrilererek yayınlanacaktır. Bu suretle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi içinde bin ciltlik bir temel eserler kitaplığı vucuda getirilmesine çalışılacaktır.

Böyle bir temel eserler serisinin kültür hayatımıza yapacağı hizmetin değeri büyüktür. Bir taraftan alfabe değişikliğinin ve dilde özleşme akımının zarurî olarak nesiller arasında meydana getirebileceği boşlukları doldurmak mümkün olacak ve böylece millî kültür mirasımızın yeni kuşaklara intikali sağlanacaktır. Diğer taraftan bütün insanlığın ve medeniyet dünyasının müşterek malı haline gelmiş olan ilim, kültür ve sanat hazinelerinden yabancı dilleri bilmeyenler de faydalanabileceklerdir.

Bilhassa bugünün dünyasında, çağımızın istediği insan şahsiyetinin teşekkülü bakımından, kitabın değeri daha çok önem kazanmıştır. İnsanın tabiat karşısındaki gücünün temelini teşkil eden ilim ve teknoloji gibi, insanın kendi kendisini tanıması ve geliştirmesi bakımından büyük bir kaynak olan felsefe, edebiyat ve sanat eğitimi de bir seçkinler zümresinin imtiyazı olmaktan çıkmıştır. Millî Eğitim davasını sadece bir okullar meselesi sayan dar görüşün ötesinde, vatandaş eğitimini her bakımdan sağlayacak bir dev-

let anlayışını, bütün batılı ülkelerde olduğu gibi, biz de benimsemiş bulunuyoruz. Bu eğitim, özel yayın evlerinin kendi imkân ve ölçülerine bırakılamayacak bir şümül ve mâna taşır.

Millî Eğitim Bakanlığının ele aldığı temel kitaplar yayını, millî kültür ve sanatımızın değerlerini, ilim ve sanat dünyasının müşterek hazinelerini Türk okuruna ulaştırmakla, bugünkü ve yarınki nesillerin düşünce ve zevk olgunluğuna katkıda bulunmuş olacaktır. Her bakımdan güzel neticeler vadeden bu teşebbüse fikir, sanat ve ilim adamlarımızın yardımcı olacaklarını ümit ediyorum.

Memleket fikir hayatına kazandırmak istediğimiz değerler bakımından iyi seçilmesi gereken temel kitaplar, okul öğrenimini desteklemek ve tamamlamak, Türk Gençliğinin kabiliyetlerinin geliştirilmesini ve bütün vatandaşlarımızın faydalanacağı bir temel kitaplığın teşkilini hedef almaktadır.

Süleyman Demirel
BAŞBAKAN

Bir milleti, millet olarak yaşatan ve şahsiyet sahibi kılan en esası unsur, millî kültürdür. Kaynağını o milletin tarihinden, dil, din, ahlâk, san'at ve geleneklerinden alan millî kültür, millî dayanışmanın, birlik ve beraberliğin temelidir.

Millî kültür, millî şuuru yaratır. Millî şuurunu kaybeden milletler, teknikte ilerleseler dahi, benliklerini ve istiklallerini koruyamazlar.

Bu sebeple, millî varlık ve istiklâlimizin temeli olan kültürümüzü yaratan, şekil ve muhtevası ile Türk milletine şahsiyetini kazandırmış olan fikir ve san'at eserleriyle, insanlığın müşterek malı sayılan fikir ve san'at eserlerini çağdaş ilim ve tekniğin değerli mahsullerini aziz milletimize sunmak, millî şuurumuzu daima canlı ve uyanık tutmamızın ilk şartıdır.

Bin Temel Eser fikri, böyle bir anlayıştan doğmuştur.

Bin Temel Eser, konuşulan, yaşayan, canlı Türkçemizle hem millî kültürümüzü yoğuran düşünce ve duygu dünyamızı aksettirecek, hem de Batı'nın ilim, fikir ve teknik alanlarındaki görüşlerini yurdumuza getirecektir.

Netice olarak, Bin Temel Eser, millî şuurı besleyerek, geçmişten kuvvet alıp geleceğe yön verecek iyi vatandaş, iyi insan yetiştirmede büyük yardımcı olacaktır.

İlhamî ERTEM
Millî Eğitim Bakanı

Ö N S Ö Z

Türk edebiyatı tarihinin en büyük âlimi Prof. Fuat Köprülü'nün, derslerinde söylediği bir söz vardır: Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkutu öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.

Dede Korkut Kitabının değerini ifade etmek için bundan daha güzel bir söz bulmak mümkün değildir. Gerçekten Dede Korkut Kitabı Türk edebiyatının en büyük âbidelerinin, Türk dilinin en güzel eserlerinin başında gelir.

Dede Korkut Kitabının bu yüksek değeri onun mahiyetinin tabii bir neticesidir. Dede Korkut bir millî destandır. Millî destanlar, taşıdıkları vasıflar dolayısıyla, bağlı oldukları dil ve edebiyat sahaları içinde daima müstesna bir yer işgal ederler.

Millî destanın ilk vasfı müellifinin millet olmasıdır. Destan, bir ferdin, bir sanatkarın değil, bir milletin müşterek dehasının mahsulüdür. Yaratıcısı müşterek deha olduğu gibi, değerlendirilmesi de müşterek sosyal zevkin süzgecinden geçmiştir. Dede Korkut da bu şekilde Türk Milletinin müşterek dehasının ve zevkinin eseridir.

Millî destanın ikinci vasfı muhtevasının millet hayatı olmasıdır. Bu bakımdan destan millî kültür değerlerinin bir hazinesi, millî ve sosyal hayatın renkli ve teferrüatlı bir tablosu demektir. Dede Korkut da bu şekilde Türklüğün millî hayatını aksettirmekte, Türk kültürünün zenginliklerini, renkli Türk folklorunun sayısız değerlerini, Türk Milletinin yüksek insanî vasıflarını, duygularını, faziletlerini ve meziyetlerini dile getirmektedir.

Millî destanın üçüncü vasfı büyük bir kahramanlık menkıbesi olmasıdır. Onda kahramanlık ruhu en yüksek in-

sanî vasıf olarak işlenir. Dede Korkutta da tabii bu şekilde büyük bir kahramanlık hikâyesi ile karşı karşıya kalır, Türklerin alp insan tipinin davranışlarının en yükseğini görürüz. Aynı mânaya gelen "alp", "yiğit", "eren" gibi kelimeler eserde en çok geçen, en muteber kelimelerdir. "eren" kelimesi Dede Korkutta henüz dinî bir mânaya bürünmemiştir.

Millî destanın dördüncü vasfı fevkalâde yüksek bir coşkunluk ifadesi taşımasıdır. Dede Korkutta da böyle coşkun bir hava, son derece yüksek perdeden bir söyleyiş, insanı sürükleyip götürür.

Millî destanın beşinci vasfı eserde tabiat unsurunun ön planda olması, büyük bir yer işgal etmesidir. Bu tabiat durgun ve sakin değil, tıpkı kahramanları gibi canlı, yaşayan, aktif; hayata, vakalara, hikâyeye âdeta iştirak eden bir tabiattır. Dede Korkuttaki tabiat o kadar canlı ve coşkundur ki meselâ suyun en makbulü olarak "kanlı su" tabiri tekrarlanıp durur, insanları sürükleyip boğan taşkın su büyük bir şevkle anlatılır.

Millî destanın altıncı vasfı bu zengin tabiat unsurunun yanında ve onun bir tamamlayıcısı olarak hayvanların yine büyük bir yer işgal etmesidir. Dede Korkutta da eski Türklerin atlı bozkır medeniyetinin temel unsuru olan hayvan, büyük ve müstesna bir yer tutar, insanın hayatına karışır. Öyle ki kahramanların ağlaması, bağırması gibi bir çok hareketleri hayvanlara benzetilerek, bir meziyet gibi, aynı kelimelerde birleştirilir.

Millî destanın yedinci vasfı, içinde hızlı bir hayat tarzının hüküm sürmesidir. Dede Korkutta da baş döndürücü bir hareket içinde vakalar akıp giderler. Zaman zaman bir tek cümle ile, bir ata sözü ile beş yıl, on yıl, on beş yıl atlandığını, zamanın üzerinden büyük bir kolaylıkla geçildiğini görürsünüz.

Millî destanın sekizinci vasfı tarihle ilgili bulunmasıdır. Şüphesiz destan tarih değildir. Fakat tarihe büsbütün kayıtsız da değildir. Destan tarihten doğar. Öyle ki destan tarihî hadiselerin millet hayatında bıraktığı intibaların şiirleşmiş, sanat eseri haline gelmiş şeklidir denilebilir. Dede Korkutta da Türk tarihinin derinliklerinde yatan bir çok vakalar sil-

sâlesinin derin izleri görülür. Bu izler eski Türk tarihinin bir çok destanlaşmış unsurları ile Oğuz Türklerinin önce Orta Asyadaki ilk yurtlarında, sonra batıda, Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasında yaşadıkları tarihin geniş akisleri şeklinde karşımıza çıkar.

Millî destanın dokuzuncu vasfı bir coğrafyaya sahip olmasıdır. Dede Korkutta da tarihe dayanma vasfının tabii bir neticesi olarak böyle bir coğrafya vardır. Bu coğrafya görünüşte ve ön planda Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasıdır. Fakat bunun arkasında ya doğrudan doğruya veya çok defa bu sahaya adapte edilmiş olarak Orta Asyanın, Türkistan coğrafyasının unsurları yatar. Böylece eser destan olarak, zamansız ve mekânsız olan masal ve efsaneden tabii çok ayrılmış olur.

Millî destanın bir derecelemeden çok, sayma ifade eden bu sıralamamıza göre onuncu, fakat şekil bakımından birinci vasfı uzun, büyük bir manzum eser olmasıdır. Bu bakımdan Dede Korkut tam destan değildir. Yarı manzum, yarı men-surdur. Yani biraz halk hikâyelerine benzer. Fakat gerek manzum kısımların çokluğu, gerek nesrinin normal nesir olmayıp çok defa secili, düzenli, manzumeden yeni çevrilmiş hissinin veren bir nesir olması onu halk hikâyelerinden çok farklı kılmakta ve destan menşeiinden fazla uzaklaştırmamaktadır. Hacim bakımından ise Dede Korkut, bir mukaddime ile her biri ayrı bir bütün olan, fakat hepsi bir arada da ayrı bir bütünlük teşkil eden 12 destan parçasından ibarettir. Bunlardan hiç biri bir destan uzunluğunda olmadığı gibi, hepsi bir tek destan durumunda da değildir. Bu bakımdan Dede Korkut halk hikâyesi olmağa yöneldiği sırada tesbit edilen büyük bir destan parçası manzarası arz-etmektedir.

Millî destanın on birinci vasfı, demek ki, hikâyenin bir kahraman etrafında dönmesidir. Dede Korkutta, dediğimiz gibi, böyle bir kahraman etrafında dönen destan bütünlüğü yoktur. Dede Korkut tarihi kayıtlarla varlığını bildiğimiz, fakat ele geçmemiş olan asıl büyük, manzum ve tam bir Oğuz destanından ayrılmış ve hikâyeleşmeğe yönelmiş büyük destan parçalarından ibarettir.

Millî destanın burada zikredeceğimiz son, fakat en büyük vasıflarından biri dil vasfıdır. Destan dili bağlı olduğu dilin en güzel örneğini teşkil eder. Dede Korkutun dili de tam bir destan dili olarak Türkçenin emsalsiz bir şaheseri durumundadır. Bu dil milletin ağızda asırlarca süzûle süzûle âdeta ata sözleri ve vecizeler dizisi hâline gelmiş bir dildir. Destan dili bu bakımdan mukaddes kitapların diline benzer. Onun için dil bakımından Dede Korkut Türkçenin mukaddes kitabı durumundadır diyebiliriz. Üslûbu ise bu dile uygun; yalın, açık, kesin, fakat ihtişamlı destan üslûbudur.

Hülâsa, şekle âit bir iki nokta hariç, Dede Korkut Kitabı bu saydığımız vasıfları ile millî destan olarak Türk Milletinin en büyük kültür varlıklarından biri hâlinde karşımıza çıkmaktadır.

Destanların teşekkülünde çekirdek, gelişme ve tesbit olmak üzere üç safha ve şart vardır. Milletin iptidâi devrinde onu toptan sarsan bir tarihî vaka üzerine destan çekirdeği teşekkül eder; sonra bu çekirdek uzun zaman bir destan devri yaşıyan o millet tarafından yeni vakalarla geliştirilir; nihayet bu gelişme tamamlandıktan sonra, fakat erimeden, canlı iken, yazılı devreye geçilerek bir sanatkârın onu tesbit etmesi gerekir. Dede Korkut da bu safhalardan geçmiş; Oğuzların Asyadaki eski yurdunda ilk çekirdek teşekkül etmiş, sonra batıya yerleşmelerine kadar geliştirilmiş, nihayet biraz geç kalınarak, yazılı devre bir hayli ilerledikten, destan devri bittikten, destanlar halk hikâyesine dönmeğe başladıktan sonra, 15. asrın sonu ile 16. asrın başlarında meçhul bir sanatkâr tarafından kâğıda geçirilmiştir.

Onun için Dede Korkut Kitabı batı Türklerinin esasını teşkil eden Oğuzların hayatını içine alır. Eserde Oğuz hükümdarı Bayındır Han'dır. Fakat Bayındır Han pek sahneye çıkmaz. Bayındır Han'dan sonra Kazan Bey gelir. Destanların en mühim kahramanı olan Kazan bütün Oğuzların müşterek beyler beyi, bir çeşit umumî valîsidir. On-dan sonra Oğuzlar ve Oğuz ülkesi İç Oğuz, Dış Oğuz (Üç Ok, Boz Ok) olarak ikiye ayrılır. Kazan aynı zamanda İç Oğuzun beyler beyidir. Dış Oğuzun beyler beyi Kazanın

dayısı Aruz'dur. Onların idaresinde de eski 24 Oğuz boyu taksimatına göre çeşitli beylikler ve boylar bulunur. İşte eserde bu siyasi ve idari düzen içindeki Oğuzların millî hayatı, birer sembolden başka bir şey olmayan kahramanların etrafında dile getirilmektedir. İhtiyar Dede Korkut Oğuzların akıl hocası, ozanlar piri, keramet sahibi ve her destanın cereyanından sonra onu ilk tertip, tanzim ve nazmettiği kabul edilen bir nevi müellif durumundadır.

Dede Korkut Kitabının bugün elde, biri Dresden'de öbürü Vatikan'da olmak üzere, iki yazma nüshası vardır. Bu iki nüshaya dayanarak eserin ilmi neşri tarafımızdan yapılmış, bu metin ikinci ve son defa Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır (Ankara, 1964). Şimdi sunduğumuz bu kitap eserin bugünkü Türkçeye çevrilmiş şeklidir. Dede Korkut Kitabı devre bakımından Eski Anadolu Türkçesi, saha bakımından Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasının eseridir. Bugünkü Türkçeye çevrilirken işte sadece bu devre ve saha farkları giderilmiş, eserin aslı yapısının bozulmamasına dikkat edilmiştir.

Dede Korkut Kitabı bir çok yabancı dile de tercüme edilmiştir. Son olarak Amerikada hazırlanmış bulunan İngilizce tercümesinin yakında yayınlanması beklenmektedir.

Türk dilinin, Türk edebiyatının, Türk kültürünün bu erişilmez şaheserini "1000 Temel Eser" serisinin 1 numaralı kitabı olarak seçmekte şüphesiz tam bir isabet vardır. Dede Korkut Kitabı Türk çocuklarının ruh ve kafa yapısını tek başına sağlam tutacak kudrette ve karakterde bir eserdir. Bu kitabı okuyan ve hazmeden bir Türkün kolay kolay yolunu şaşırmayacağı emniyetle söylenebilir. Her Türkün evinde bulunması lâzım gelen bu aziz ve yüce kitabın açtığı "1000 Temel Eser" çıkışı milletimizin geleceği için büyük bir teminat olacaktır.

20 Ocak 1969

MUHAMMED ERGİN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Mukaddime	3 — 6
1. Dirse Han oğlu Boğaç Han destanı	8 — 27
2. Salur Kazanın evinin yağmalandığı destan	28 — 52
3. Kam Pürenin oğlu Bamsı Beyrek destanı	53 — 95
4. Kazan Bey oğlu Uruz Beyin esir olduğu destan	96 — 120
5. Duha Koca oğlu Deli Dumrul destanı	121 — 133
6. Kanglı Koca oğlu Kan Turalı destanı	134 — 158
7. Kazılık Koca oğlu Yigenek destanı	159 — 167
8. Basatın Tepegözü öldürdüğü destan	168 — 184
9. Begil oğlu Emrenin destanı	185 — 200
10. Uşun Koca oğlu Segrek destanı	201 — 214
11. Salur Kazan esir olup oğlu Uruzun çıkardığı destan	216 — 230
12. İç Oğuza Dış Oğuzun âsi olup Beyreğin öldürüldüğü destan	231 — 240

Bismillâhirrahmânirrahim

RESÛL aleyhisselâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuzun o kişi tam bilicisi idi. Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Taâla onun gönlüne ilham ederdi.

Korkut Ata söyledi: Âhir zamanda hanlık tekrar Kayıya geçecek. Kimse ellerinden almayacak, âhir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar.

Bu dediği Osman neslidir, işte sürüp gidiyor.

Ve daha nice buna benzer söz söyledi.

Korkut Ata Oğuz kavminin müşkülünü hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ataya danışmayınca yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözüünü tutup tamam ederlerdi¹.

Dede Korkut söylemiş: Allah Allah demeyince işler düzelmez, kadir Tanrı vermeyince er zenginleşmez. Ezelden yazılmasa kul başına kaza gelmez, ecel vakti ermeyince kimse ölmez. Ölen adam dirilmez, çıkan

¹ yerine getirirlerdi

can geri gelmez. Bir yiğidin kara dağ yumrusunca malı olsa yağar, toplar, talep eyler, nasibinden fazlasını yiyemez. Gürüldeyip sular taşsa deniz dolmaz. Kibirlik eyleyen Tanrı sevmez, gönlünü yüce tutan erde devlet olmaz. El oğlunu beslemekle oğul olmaz, büyüünce bırakır gider, gördüm demez. Kül tepelik olmaz, güveyi oğul olmaz. Kara eşek başına gem vursan katır olmaz, hizmetçiye elbise giydirden hanım olmaz. Lapa lapa karlar yağsa yaza kalmaz, yapağılı yeşil çimen güze kalmaz. Eski pamuk bez olmaz, eski düşman dost olmaz. Kara koç ata kıymayınca yol alınmaz, kara çelik öz kılıcı çalmayınca hasım dönmez, er malına kıymayınca adı çıkmaz. Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul babadan görmeyince sofra çekmez. Oğul babanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir. Devletli oğul olsa ocağının korudur. Oğul da neylesin baba ölüp mal kalmasa. Baba malından ne fayda başta devlet olmasa. Devletsiz şerrinden Allah saklasın hanım sizi!

Dede Korkut bir daha söylemiş: Sert yürürken cins bir ata nâmert yiğit binemez, binince binmese daha iyi. Çalıp keser öz kılıcı nâmertler çalınca çalmasa daha iyi. Çala bilen yiğide ok ile kılıçtan bir çomak daha iyi.

Misafiri gelmeyen kara evler yıkılsa daha iyi. Atın yemediği acı otlar bitince bitmese daha iyi. İnsanın içmediği acı sular sızınca sızmasa daha iyi. Baba adını yürütmeyen hoyrat oğul baba belinden inince inmese daha iyi, ana rahmine düşünce doğmasa daha iyi. Baba adını yürütünce devletli oğul daha iyi. Yalan söz bu dünyada olunca olmasa daha iyi. Gerçeklerin üç otuz on yaşını doldursa daha iyi. Üç otuz on yaşınız dolsun, Hak size kötülük getirmesin, devletiniz devamlı olsun hanım hey!

Dede Korkut bir daha söylemiş, görelim hanım ne söylemiş: Gittikte yerin otlaklarını geyik bilir. Yeşermiş yerlerin çimenlerini yaban eşiği bilir. Ayrı ayrı yolların izini deve bilir. Yedi dere kokularını tilki bilir. Geceleyin kervan göçtüğünü çayır kuşu bilir. Oğulun kimden olduğunu ana bilir. Erin ağrını hafifini at bilir. Ağır yüklerin zahmetini katır bilir. Nerede sızılar var ise çeken bilir. Gafil başın ağrısını beyni bilir. Kolca kopuz¹ yükseltip elden ele, beyden beye ozan gezer. Erin cömerdini, erin cimrisini ozan bilir. Karşınızda çalıp söyleyen ozan olsun. Azıp² gelen kazayı Tanrı savsın hanım hey!

¹ kolca kopuz: bir kopuz cinsi, uzun kollu kopuz

² yolunu şaşırp

Dede Korkut gene söylemiş, görelim hanım ne söylemiş: Ağız açıp över olsam üstümüzde Tanrı güzel. Tanrı dostu din ulusu Muhammet güzel. Muhammedin sağ yanında namaz kılan Ebubekir Sıddık güzel. Âhir otuzuncu cüz başıdır amme¹ güzel. Hecesince düz okunsa yâsin güzel. Kılıç çaldı, din açtı erlerin şâhi Ali güzel. Alinin oğulları, Peygamber torunları, Kerbelâ ovasında yezidîler elinde şehit oldu, Hasan ile Hüseyin iki kardeş beraber güzel. Yazılıp düzülüp gökten indi, Tanrı ilmi Kur'an güzel. O Kur'anı yazdı düzdü, ulemâlar öğreninceye kadar bekledi biçti, âlimler sultanı Osman Affan oğlu güzel. Çukur yerde yapılmıştır Tanrı evi Mekke güzel. O Mekkeye sağ varsa esen gelse imanı bütün hacı güzel. Hesap gününde cuma güzel. Cuma günü okuyunca hutbe güzel. Kulak verip dinleyince ümmet güzel. Minarede ezan okuyunca müezzin güzel. Dizini bastırıp oturunca helâlli güzel. Şakağından ağarsa baba güzel. Ak sütünü doya doya emzirse ana güzel. Yanaşıp yola girince kara erkek deve güzel. Sevgili kardeş güzel. Yan tarafta, ev yanında dikilse gelin odası güzel, uzunca çadır ipi güzel. Oğul güzel. Hiç birine benzemedi cüm-

¹ Amme cüzünün birinci suresinin başlangıcı

le âlemleri yaratan Allah Tanrı güzel. O övdüğüm yüce Tanrı dost olarak medet eriştirsın hanım hey!

Dede Korkut dilinden ozan der: Karılar dört türlüdür. Birisi solduran soptur. Birisi dolduran toptur. Birisi evin dayığıdır¹. Birisi ne kadar dersin bayağıdır.

Ozan, evin dayığı odur ki kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir içirir, ağırlar azizler gönderir. O Âyişe, Fâtıma soyundandır hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına bunun gibi kadın gelsin.

Geldik o ki solduran soptur.. Sabahleyin yerinden kalkar, elini yüzünü yıkamadan dokuz bazlama ile bir külek² yoğurt bekler, doyuncaya kadar tıka basa yer, elini böğrüne koyar, der: Bu evi harap olası kocaya varalıdan beri daha karnım doymadı, yüzüm gülmedi, ayağım pabuç, yüzüm yaşmak görmedi der, ah nolaydı, bu öleydi, birine daha varaydım, umduğumdan daha uygun olaydı der. Onun gibisinin, hanım, bebekleri yetişmesin. Ocağına bunun gibi kadın gelmesin.

Geldik o ki dolduran toptur.. Dörtükle-

¹ destegidir, direğidir

² tahta kova

yince yerinden kalktı, elini yüzünü yıkamadan obanın o ucundan bu ucuna, bu ucundan o ucuna çırpıştırdı, dedikodu yaptı, kapı dinledi, öğleye kadar gezdi; öğleden sonra evine geldi, gördü ki hırsız köpek, büyük dana evini birbirine katmış, tavuk kümesine sığır damına dönmüş; komşularına seslenir ki: kız Zeliha, Zübeyde, Ürüveyde, Çan Kız, Çan Paşa, Ayna Melek, Kutlu Melek ölmeğe yitmeğe gitmemiştim, yatacak yerim gene bu harap olası idi, nolaydı benim evime birazcık bakaydınız, komşu hakkı Tanrı hakkı diye söyler. Bunun gibisinin, hanım, bebekleri yetişmesin. Ocağına bunun gibi kadın gelmesin.

Geldik o ki ne kadar dersin bayağıdır: Uzak kırdan yabandan bir edepli misafir gelse, kocası evde olsa, ona dese ki: kalk ekmek getir yiyelim, bu da yesin dese, pişmiş ekmeğin bekası olmaz, yemek gerektir; kadın der: Neyleyeyim, bu yıkılacak evde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi der; ne gelirse benim kalçama gelsin diye elini arkasına vurur, yönünü öteye kalçasını kocasına döndürür; bir söylersen birisini koymaz, kocanın sözünü kulağına koymaz. O Nuh peygamberin eşeği asıllıdır. Ondan da sizi, hanım, Allah saklasın. Ocağınıza bunun gibi kadın gelmesin.

DIRSE HAN OĞLU BOĞAÇ HAN
DESTANINI BEYAN EDER
HANIM HEY

BİR gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı. Şâmî' otağını yer yüzüne diktirmişti. Alaca gölgeliği gök yüzüne yükselmişti. Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır yılda bir kerre ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederdi.

Gene ziyafet tertip edip attan aygır, dededen erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayana Allah Taâla beddua etmiştir, biz de beddua ederiz, belli bilsin demiş idi.

Oğuz beyleri bir bir gelip toplanmağa başladılar.

¹ bir cins çadır, bir çadır cinsi

Meğer Dirse Han derlerdi bir beyin oğlu kızı yok idi. Söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

*Serin serin tan yelleri estiğinde
Sakallı boza çalan çayır kuşu öttiğinde
Sakalı uzun müezzin ezan okuduğunda
Büyük cins atlar sahibini görüp homurdandığında
Aklı karalı seçilen çağda
Göğsü güzel koca dağlara gün vurunca
Bey yiğitlerin kahramanların birbirine koyulduğu çağda*

sabahın ilk aydınlığında Dirse Han kalkarak yerinden doğrulup, kırk yiğidini berabere alıp Bayındır Hanın sohbetine geliyordu.

Bayındır Hanın yiğitleri Dirse Hanı karşıladılar. Getirip kara otağa kondurdular. Kara keçe, altına döşediler. Kara koyun yahnisinden önüne getirdiler. Bayındır Handan buyruk böyledir hanım, dediler. Dirse Han der: Bayındır Han benim ne eksikliğimi gördü, kılıcımdan mı gördü, soframdan mı gördü, benden aşağı kimseleri ak otağa, kızıl otağa kondurdu, benim suçum ne oldu ki kara otağa kondurdu dedi. Dediler: Hanım, bugün Bayındır Handan buyruk şöyledir ki oğlu kızı olmayana Tanrı Taâla beddua etmiştir, biz de beddua ederiz demiştir dediler. Dirse Han

yerinden kalktı, der: Kalkarak yiğitlerim yerinizden doğrulun, bu garâip bana ya bendendir ya hatundandır dedi.

Dirse Han evine geldi. Çağırıp ¹ hatununa söyler, görelim hanım ne söyler:

Deyiş

Der:

*Beri gel başımın bahtı evimin tahtı
Evden çıkıp yürüyünce servi boylum
Topuğunda sarmaşınca kara saçlım
Kurulu yaya benzer çatma kaşlım
Çift badem sığmayan dar ağızlım
Kavunum yemişim düvleğim ²
Görüyor musun neler oldu*

Kalkarak Han Bayındır yerinden doğrulmuş, bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ diktirmiş, oğulluyu ak-otağa, kızlıyı kızıl otağa, oğlu kızı olmayanı kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin, onun ki oğlu kızı olmaya Tanrı Taâla ona beddua etmiştir, biz de beddua ederiz demiş. Ben

¹ seslenip

² küçük kavun, güzel kokan küçük kavun, şamama

varınca gelerek karşıladılar kara otağa konurdular, kara keçe altına döşediler, kara koyun yahnisinden önüne getirdiler, oğlu kızı olmayana Tanrı Taâla beddua etmiştir, biz de beddua ederiz, belli bil dediler. Senden midir, benden midir, Tanrı Taâla bize bir topaç gibi oğul vermez nedendir dedi, söyledi:

Der:

*Han kızı yerimden kalkayım mı
Yakan ile boğazından tutayım mı
Kaba ökçemin altına atayım mı
Kara çelik öz kılıcımı elime alayım mı
Öz gövdenden başını keseyim mi
Can tatlılığını sana bildireyim mi
Alca kanını yer yüzüne dökeyim mi
Han kızı sebebi nedir söyle bana
Müthiş gazap ederim şimdi sana*

dedi.

Dirse Hanın hatunu söylemiş, görelim ne söylemiş. Der: Hey Dirse Han, bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme, yerinden kalk, alaca çadırını yer yüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes, İç Oğuzun Dış Oğuzun beylerini başına topla, aç görsen doyur, çıplak görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ,

göl gibi kımız sağdır, büyük ziyafet ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Tanrı bize bir topaç gibi çocuk verir dedi.

Dirse Han dişi ehlinin sözü ile büyük bir ziyafet verdi, dilek diledi. Attan aygır, deve-den erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini başına topladı. Aç görse doyurdu. Çıplak görse donattı. Borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kımız sağdırdı. El kaldırdılar, dilek dilediler. Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Taâla bir çocuk verdi. Hatunu hâmile oldu. Bir nice müddetten sonra bir oğlan doğurdu. Oğlancığını dadılara verdi, baktırdı.

Ata ayağı çabuk¹, ozan dili çevik olur. Her kemikli gelişir, kaburgalı büyür. Oğlan on beş yaşına girdi. Oğlanın babası Bayındır Hanın ordusuna karıştı.

Meğer hanım, Bayındır Hanın bir boğası var idi, bir de erkek devesi var idi. O boğa sert taş boynuz vursa un gibi öğütürdü. Bir yazın bir güzün boğa ile erkek deveyi savaştırırlardı. Bayındır Han kudretli Oğuz beyleri ile temaşa ederdi, seyreder eğlenirdi.

Meğer sultanım, gene yazın boğayı saraydan çıkardılar. Üç kişi sağ yanından. üç kişi sol yanından demir zincir ile boğayı tutmuşlardı.

¹ yel gibi

Gelip meydanın ortasında koyu verdiler. Meğer sultanım, Dirse Hanın oğlancığı üç de kabile çocuğu meydanda aşık oynuyorlardı. Boğayı koyu verdiler, oğlancıklara kaç dediler.

O üç oğlan kaçtı. Dirse Hanın oğlancığı kaçmadı, ak meydanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helâk kılsın. Oğlan yumruğu ile boğanın alnına kıyasıya tutup vurdu. Boğa geri geri gitti. Boğa oğlana sürdü tekrar geldi. Oğlan yine boğanın alnına yumruğu ile sert vurdu. Oğlan bu sefer boğanın alnına yumruğunu dayadı, sürdü meydanın başına çıkardı. Boğa ile oğlan bir hamle çekiştiler. İki kürek kemiğinin üstüne boğanın köpük bağlandı. Ne oğlan yener, ne boğa yener. Oğlan fikreyledi, der: Bir dama direk vururlar, o dama destek olur, ben bunun alnına niye destek oluyorum duruyorum dedi. Oğlan boğanın alnından yumruğunu giderdi, yolundan savuldu. Boğa ayak üstünde duramadı, düştü tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti. Oğuz beyleri gelip oğlanın başına toplandılar, aferin dediler. Dedem Korkut gelsin, bu oğlana ad koysun, beraberine alıp babasına varsın, babasından oğlana beylik istesin, taht alı versin dediler.

Çağırdılar, Dedem Korkut gelir oldu. Oğlanı alıp babasına vardı. Dede Korkut oğlanın babasına söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der:

*Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana
Taht ver erdemlidir ¹
Boynu uzun büyük cins at ver bu oğlana
Biner olsun hünerlidir
Ağıllardan on bin koyun ver bu oğlana
Etlik olsun hünerlidir
Develerden kızıl deve ver bu oğlana
Yük taşıyıcı olsun hünerlidir
Altın başlı otağ ver bu oğlana
Gölge olsun erdemlidir
Omuzu kuşlu cübbe elbise ver bu oğlana
Giyer olsun hünerlidir*

Bayındır Hanın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin dedi. Dirse Han oğlana beylik verdi, taht verdi.

Oğlan tahta çıktı, babasının kırk yiğidini anmaz oldu. O kırk yiğit haset eylediler, birbirine söylediler: Gelin oğlanı babasına çekştirelim, olur ki öldürür, gene bizim izzeti-

¹ faziletlidir, hünerlidir

miz hürmetimiz onun babasının yanında hoş olur, ziyade olur dediler.

Vardı bu kırk yiğidin yirmisi bir yana, yirmisi de bir yana oldu. Önce yirmisi vardı, Dirse Hana şu haberi getirdi, der: Görüyor musun Dirse Han neler oldu, murada maksuda ermesin, senin oğlun kötü çıktı hayırsız çıktı, kırk yiğidini yanına aldı, kudretli Oğuzun üstüne yürüyüş etti, nerede güzel ortaya çıktı ise çekip aldı, ak sakallı ihtiyarın ağzına sövdü, ak bürçekli kadının sütünü çekti, akan duru sulardan haber geçer, çapraz yatan Ala Dağdan haber aşar, hanlar hanı Bayındıra haber varır, Dirse Hanın oğlu böyle görülmemiş şey yapmış derler, gezdiğinden öldüğün daha iyi olur, Bayındır Han seni çağırır, sana müthiş gazap eyler, böyle oğul senin nene gerek, böyle oğul olmaktan olmamak daha iyidir, öldürsene dediler. Dirse Han varın getirin, öldüreyim dedi.

Böyle diyince hanım, o nâmertlerin yirmisi daha çıka geldi ve bir dedikodu onlar da getirdiler. Der: Kalkarak Dirse Han senin oğlun yerinden doğruldu, göğsü güzel koca dağa ava çıktı, sen var iken av avladı kuş kuşladı, anasının yanına alıp geldi, al şarabın keskininden aldı içti, anası ile sohbet ey-

ledi, babasına kast eyledi, senin oğlun kötü çıktı hayırsız çıktı, çapraz yatan Ala Dağdan haber geçer, hanlar hanı Bayındıra haber varır, Dirse Hanın oğlu böyle görülmemiş şey yapmış derler, seni çağırırlar, Bayındır Hanın katında sana gazap olur, böyle oğul nene gerek, öldürsene dediler. Dirse Han der: Varın getirin öldüreyim, böyle oğul bana gerekmez dedi. Dirse Hanın hizmetkârları der: Biz senin oğlunu nasıl getirelim, senin oğlun bizim sözümüzü dinlemez, bizim sözümüzle gelmez, kalkıp yerinden doğrul, yiğitlerini okşa beraberine al, oğluna uğra, yanına alıp ava çık, kuş uçurup av avlayıp oğlunu oklayıp öldürmeğe bak, eğer böyle öldürmezsen bir türlü daha öldüremezsın, belli bil dediler.

Deyiş

*Serin serin tan yelleri estiğinde
Sakallı boza çalan çayır kuşu öttüğünde
Büyük cins atlar sahibini görüp homurdandığında
Sakalı uzun müezzin ezan okuduğunda
Akli karalı seçilen çağda
Kudretli Oğuzun gelininin kızının bezendiği çağda
Göğsü güzel koca dağlara gün vurunca
Bey yiğitlerin kahramanların birbirine koyulduğu çağda*

sabahın ilk aydınlığında Dirse Han yerinden

kalktı. Oğlancığını yanına alıp kırk yiğidi beraberine aldı, ava çıktı.

Av avladılar, kuş kuşladılar. O kırk nâmerdin bir kaçı oğlanın yanına geldi, der: Baban dedi geyikleri kovalasın getirsin benim önümde tepelesin, oğlumun at koşturuşunu, kılıç çalışını, ok atışını göreyim, sevineyim, kıvâneyim, güveneyim dedi, dediler. Oğlandır ne bilsin, geyiği kovalıyordu, getiriyordu, babasının önünde vuruyordu. Babam at koşturuşuma baksın kıvansın, ok atışıma baksın güvensin, kılıç çalışıma baksın sevin sin di-yordu. O kırk nâmertler derler: Dirse Han, görüyor musun oğlanı, kırdı bayırda geyiği kovalıyor senin önüne getiriyor, geyiğe atarken ok ile seni vurup öldürecek, oğlun seni öldürmeden sen oğlunu öldürmeğe bak dediler.

Oğlan geyiği kovalarken babasının önünden gelip gidiyordu. Dirse Han Korkut sinirli sert yayını eline aldı. Üzengiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı. Ok isabet etti, alca kanı fişkırdı koyunu doldu, büyük cins atının boynunu kucakladı yere düştü. Dirse Han istedi ki oğlancığının üstüne gürleyip düşsün. O kırk nâmert bırakmadı. Atının dizginini döndürdü, yurduna gelir oldu.

Dirse Hanın hatunu oğlancığının ilk aavidir diye attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi, kanlı Oğuz beylerine ziyafet vereyim dedi. Toparlanıp yerinden kalktı, kırk ince kızı beraberine aldı, Dirse Hana karşı vardı. Başını kaldırdı Dirse Hanın yüzüne baktı. Sağ ile soluna göz gezdirdi, oğlancığını görmedi. Kara bağı sarsıldı, bütün yüreği -oy-nadı, kara süzme gözleri kan yaş doldu. Çağırıp Dirse Hana söyler, görelim hanım ne söyler:

*Beri gel başımın bahtı evimin tahtı
Han babamın güveyisi
Kadın anamın sevgisi
Babamın anamın verdiği
Göz açıp da gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
A Dirse Han
Kalkarak yerinden doğruldun
Yelesi kara cins atına sıçrayıp bindin
Göğsü güzel koca dağa ava çıktın
İki vardın bir geliyorsun yavrum hani
Karanlık gecede bulduğum oğul hani
Çıksın benim görür gözüüm a Dirse Han yaman seğ-
riyor
Kesilsin oğlanın emdiği süt damarım yaman sızlıyor
Sarı yılan sokmadan akça tenim kalkıp şişiyor
Yalnızca oğul görünmüyor bağrım yanyor
Kuru kuru çaylara su saldım*

*Kara elbiseli dervişlere adaklar verdim
Aç görsem doyurdum çıplak görsem donattım
Tepe gibi et yığdım göl gibi kımız sağdırdım
Dilek ile bir oğul zorla buldum
Yalnız oğul haberini a Dirse Han söyle bana
Karşı yatan Ala Dağdan bir oğul uçurdunsa söyle bana
Taşkın akan koşan sudan bir oğul akıttınsa söyle bana
Aslan ile kaplana bir oğul yedirdinse söyle bana
Kara giyimli azgın dinli kâfirlere bir oğul aldirdinse
söyle bana*

*Han babamın katına ben varayım
Ağır hazine bol asker alayım
Azgın dinli kâfire ben varayım
Paralanıp cins atımdan inmeyince
Yenim ile alca kanımı silmeyince
Kol but olup yer üstüne düşmeyince
Yalnız oğul yollarından dönmeyeyim
Yalnız oğul haberini a Dirse Han söyle bana
Kara başım kurban olsun bugün sana*

dedi, feryat figan eyledi ağladı. Böyle deyince Dirse Han hatununa cevap vermedi, o kırk nâ-mert karşı geldi, der: Oğlun sağdır esendir, avdadır, bugün yarın nerde ise gelir, korkma kaygılanma, bey sarhoştur cevap veremez dediler.

Dirse Hanın hatunu çekildi geri döndü. Dayanamadı, kırk ince kızı beraberine aldı, büyük cins ata binip oğlancığını aramağa gitti. Kışta yazda karı buzu erimeyen Kazılık Dağına geldi çıktı. Alçaktan yüce yerlere koşturup çıktı.

Baktı gördü bir derenin içine karga kuzgun iner çıkar, konar kalkar. Büyük cins atını ökçeledi, o tarafa yürüdü.

Meğer sultanım, oğlan orada yıkılmıştı. Karga kuzgun kan görüp oğlanın üstüne konmak isterdi. Oğlanın iki köpekceğizi var idi, kargayı kuzgunu kovalardı, kondurmazdı. Oğlan orada yıkılınca boz atlı Hızır oğlana hazır oldu, üç defa yarasını eli ile sıvazladı, sana bu yaradan korkma oğlan ölüm yoktur, dağ çiçeği ananın sütü ile senin yarana merhemdir dedi, kayboldu.

Oğlanın anası oğlanın üstüne koşturup çıka geldi. Baktı gördü oğlancığı alca kana bulanmış yatıyor. Çağırarak oğlancığına söyler, görelim hanım ne söyler:

Der:

*Kara süzme gözlerini uyku bürümüş aç artık
On iki kemikçiğin harap olmuş topla artık
Tanrının verdiği tatlı canın seyranda imiş yakala artık
Öz gövdende canın var ise oğul haber bana
Kara başım kurban olsun oğul sana*

*Akar senin suların Kazılık Dağı
Akar iken akmaz olsun
Biter senin otların Kazılık Dağı
Biter iken bitmez olsun*

*Koşar senin geyiklerin Kazılık Dağı
Koşar iken koşmaz olsun taş kesilsin
Ne bileyim oğul arslandan mı oldu
Yoksa kaplandan mı oldu ne bileyim oğul
Bu kazalar sana nereden geldi
O gövdende canın var ise oğul haber bana
Kara başım kurban olsun oğul sana
Ağız¹ dilden bir kaç kelime haber bana*

dedi. Böyle diyince oğlanın kulağına ses geldi. Başını kaldırdı, ansızın gözünü açtı anasının yüzüne baktı. Söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der:

*Beri gel ak sütünü emdiğim kadının ana
Ak bürçekli izzetli canım ana
Akanlardan sularına beddua etme
Kazılık Dağının günahı yoktur
Bitenlerden otlarına beddua etme
Kazılık Dağının suçu yoktur
Koşan geyiklerine beddua etme
Kazılık Dağının günahı yoktur
Arslan ile kaplanına beddua etme
Kazılık Dağının suçu yoktur
Beddua edersen babama et
Bu suç bu günah babamdandır*

dedi. Oğlan yine der: Ana ağlama, bana bu

¹ ağızdan (dilden)

yaradan ölüm yoktur korkma, boz atlı Hızır bana geldi, üç kerre yaramı sıvazladı, bu yaradan sana ölüm yoktur, dağ çiçeği, ananın sütü sana merhemdir dedi. Böyle diyince kırk ince kız yayıldılar, dağ çiçeği topladılar. Oğlanın anası memesini bir sıktı sütü gelmedi, iki sıktı sütü gelmedi, üçüncüde kendisini zorladı, iyice doldu, sıktı süt ile kan karışık geldi. Dağ çiçeği ile sütü oğlanın yarasına sürdüler. Oğlanı ata bindirdiler, alarak yurduna gittiler. Oğlanı hekimlere emanet edip Dirse Handan sakladılar.

At ayağı çabuk, ozan dili çevik olur. Hanım, oğlanın kırk günde yarası iyileşti, sapa sağlam oldu. Oğlan ata biner kılıç kuşanır oldu, av avlar kuş kuşlar oldu. Dirse Hanın haberi yok, oğlancığını öldü biliyor.

O kırk nâmertler bunu duydular, ne eyleyelim diye konuştular. Dirse Han eğer oğlancığını görürse, bırakmaz bizi hep öldürür dediler. Gelin Dirse Hanı tutalım, ak ellerini ardına bağlayalım, kıl sicim ak boynuna takalım, alıp kâfir ellerine yönelelim diyerek, Dirse Hanı tuttular. Ak ellerini ardına bağladılar, kıl sicim boynuna taktılar, ak etinden kan çıkıncaya kadar dövdüler. Dirse Han yayan, bunlar atlı yürüdüler, alıp kanlı kâfir ellerine

yöneldiler. Dirse Han esir oldu gider. Dirse Hanın esir olduğundan Oğuz beylerinin haberi yok.

Meğer sultanım, Dirse Hanın hatunu bunu duymuş. Oğlancığına karşı varıp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der:

*Görüyor musun ay oğul neler oldu
Sarp kayalar oynamadı yer oyuldu*

yurtta düşman yok iken senin babanın üstüne düşman geldi, o kırk nâmertler babanın arkadaşları babanı tuttular, ak ellerini ardına bağladılar, kıl sicim ak boynuna taktılar, kendileri atlı babanı yayan yürüttüler, alıp kanlı kâfir ellerine yöneldiler, hanım oğul kalkarak yerinden doğrul, kırk yiğidini beraberine al, babanı o kırk nâmertten kurtar, yürü oğul, baban sana kıydı ise sen babana kıyma dedi.

Oğlan anasının sözünü kırmadı. Boğaç Bey yerinden kalktı, kara çelik öz kılıcını beline kuşandı, ak kirişli sert yayını eline aldı, altın mızrağını koluna aldı, büyük cins atını tutturdu sıçrayıp bindi, kırk yiğidini beraberine aldı, babasının ardınca koşturup gitti.

O nâmertler de bir yerde konmuşlardı, al şarabın keskininden içiyorlardı. Bogaç Han sürüp yetiştirdi. O kırk nâmert de bunu gördüler. Dediler: Gelin varalım şu yiğidi tutup getirelim, ikisini bir arada kâfire yetiştirelim dediler. Dirse Han der:

*Kırk yoldaşım aman
Tanrının birliğine yoktur güman¹*

benim elimi çözün, kolca kopuzumu elime verin, o yiğidi döndüreyim, ister beni öldürün ister diriltin, bırakı verin dedi. Elini çözdüler, kolca kopuzunu eline verdiler. Dirse Han oğlancığı olduğunu bilmedi, karşı geldi. Söyler, görelim hanım ne söyler:

Der:

*Boynu uzun büyük cins atlar gider ise benim gider
Senin de içinde bineğin var ise söyle bana
Savaşmadan vuruşmadan alı vereyim dön geri
Ağıllardan on bin koyun gider ise benim gider
Senin de içinde etliğin var ise söyle bana
Savaşmadan vuruşmadan alı vereyim dön geri
Develerden kızıl deve gider ise benim gider
Senin de içinde yük taşıyıcın var ise söyle bana
Savaşmadan vuruşmadan alı vereyim dön geri
Altın başlı otağlar gider ise benim gider*

¹ şüphe

*Senin de içinde odan var ise yiğit söyle bana
Savaşmadan vuruşmadan alı vereyim dön geri
Ak yüzlü elâ gözlü gelinler gider ise benim gider
Senin de içinde nişanlın var ise yiğit söyle bana
Savaşmadan vuruşmadan alı vereyim dön geri
Ak sakallı ihtiyarlar gider ise benim gider
Senin de içinde ak sakallı baban var ise yiğit söyle bana
Savaşmadan vuruşmadan kurtarayım dön geri
Benim için geldin ise oğlancığı öldürmüşüm
Yiğit sana günahı yok dön geri*

dedi. Oğlan burada babasına söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

*Boynu uzun büyük cins atlar senin gider
Benim de içinde bineğim var
Bırakmam¹ yok kırk nâmerde
Develerde kızıl deve senin gider
Benim de içinde yük taşıyıcın var
Bırakmam yok kırk nâmerde
Ağıllarda on bin koyun senin gider
Benim de içinde etliğim var
Bırakmam yok kırk nâmerde
Ak yüzlü elâ gözlü gelin senin gider ise
Benim de içinde nişanlım var
Bırakmam yok kırk nâmerde
Altın başlı otağlar senin gider ise
Benim de içinde odam var
Bırakmam yok kırk nâmerde
Ak sakallı ihtiyarlar senin gider ise*

¹ benim bırakmam, bırakmayacağım

*Benim de içinde bir akli şaşmış şuuru yitmiş ihtiyar
babam var*

Bırakmam yok kırk nâmerde

dedi. Kırk yiğidine tülbent salladı, el eyledi. Kırk yiğit büyük cins atını oynattı, oğlanın etrafına toplandı. Oğlan kırk yiğidini beraberine aldı, at tepti, cenk ve savaş etti. Kiminin boynunu vurdu, kimini esir eyledi. Babasını kurtardı, çekildi geri döndü. Dirse Han burada oğlancığının sağ olduğunu bildi. Hanlar hanı Bayındır oğlana beylik verdi, taht verdi. Dedem Korkut destan söyledi deyiş dedi, bu Oguznâme'yi düzdü koştu, böyle dedi.

*Onlar da bu dünyaya geldi geçti
Kervan gibi kondu göçtü
Onları da ecel alı yer gizledi
Fâni dünya yine kaldı
Gelimli gidimli dünya
Son ucu ölümlü dünya*

Kara ölüm geldiğinde geçit versin. Sağlıkla, akılla devletini Hak artırsın. O övdüğüm yüce Tanrı dost olarak medet eriştirsın.

Dua edeyim hanım: Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeli büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumasın. Kanatlarının uçları kırılmasın. Koşar iken ak boz

atın sendelemesin. Vuruşunca kara çelik öz kılıcın çentilmesin. Dürtüşürken alaca mızrağın ufanmasın. Ak bürçekli ananın yeri cennet olsun. Ak sakallı babanın yeri cennet olsun. Hakkın yandırdığı چراğın yana dursun. Kadir Tanrı seni nâmerde muhtaç eylemesin hanım hey!...

SALUR KAZANIN EVİNİN YAĞMALANDIĞI DESTANI BEYAN EDER

BİR gün Ulaş oğlu, yırtıcı kuşun yavrusu, zavallının biçarenin ümidi, Amıt suyunun aslanı, Karacüğün kaplanı, yağız al atın sahibi, Han Uruzun babası, Bayındır Hanın güveyisi, kudretli Oğuzun devleti, kalmış yiğit arkası Kazan yerinden kalkmıştı. Doksan başlı otağlarını kara yerin üzerine diktirmişti. Doksan yerde alaca halı, ipek döşemişti. Seksen yerde büyük kaplar kurulmuştu. Altın kadehler, sürahiler dizilmişti. Dokuz kara gözlü, güzel yüzlü, saçı ardına örülü, göğsü kıvılcı döğmeli, elleri bileğinden kınalı, parmakları süslü, dilber kâfir kızları kudretli Oğuz beylerine kadeh sunup, içiyorlardı. İçip içip Ulaş oğlu Salur Kazanın alnına şarabın keskini çıktı¹. Kaba dizi üzerine çöktü² dedi: Ünümü anlayın beyler,

¹ şarap başına tesir etti

² kalktı, doğruldu

sözümü dinleyin beyler,, yata yata yanımız ağrıdı, dura dura belimiz kurudu, yürüyelim beyler, av avlayalım kuş kuşlayalım, yabani geyik yıkalım, dönelim otağımıza inelim, yiyelim içelim hoş geçelim. Kıyan Selçük oğlu Deli Dundar der: Evet Han Kazan uygundur. Kara Göne oğlu Kara Budak der: Ağam Kazan uygundur. Onlar öyle diyince at ağzılı Aruz Koca iki dizinin üstüne çöktü, der: Ağam Kazan pis dinli Gürcistan ağzında oturuyorsun, yurdunun üstüne kimi bırakıyorsun? Kazan der: Üç yüz yiğit ile oğlum Uruz benim evimin üstünde dursun dedi.

Yağız al atını çekti, sıçrayıp bindi. Alın beyaz aygırına Dundar bindi. Gök rengindeki büyük cins atını tutturdu, Kazan Beyin kardeşi Kara Göne bindi. Beyaz büyük cins atını çekti, Bayındır Hanın düşmanını yenen Şer Şemseddin bindi. Parasarın Bayburt Hisarından fırlayıp uçan Beyrek boz aygırına bindi. Yağız al atlı Kazana keşiş diyen Bey Yigenek doru aygırına bindi. Saymağa kalksam tükense olmaz, kudretli Oğuz beyleri bindi, Ala Dağa alaca asker ava çıktı.

Kâfirin casusu casusladı, vardı kâfirler azgını Şöklı Melike haber verdi. Yedi bin kaftanın ardı yırtmaçlı, yarısından kara saçlı, pis

dinli, din düşmanı alaca atlı kâfir bindi, dört nala hücum etti, gece yarısında Kazan Beyin yurduna geldi. Altın otağlarını kâfirler yıktılar. Kaza benzer kızı gelini feryat ettirdiler. Tavla tavla koç atlarına bindiler. Katar katar kızıl develerini yedekte çektiler. Ağır hazinesini, bol akçasını yağmaladılar. Kırk ince belli kız ile boyu uzun Burla Hatun esir gitti. Kazan beyin ihtiyarcık olmuş anası kara deve boynunda asılı gitti. Han Kazanın oğlu Uruz Bey üç yüz yiğit ile eli bağlı, boynu bağlı gitti. Eylik Koca Oğlu Sarı Kulmaş, Kazan Beyin evi üzerine şehit oldu. Kazanın bu işlerden haberi yok.

Kâfir der: Beyler, Kazanın tavla tavla koç atlarına binmişiz, altın akçasını yağmalamışız, kırk yiğit ile oğlu Uruzu esir etmişiz, katar katar develerini yedekte çekmişiz, kırk ince belli kız ile Kazanın helâllisini tutmuşuz, bu darbeleri biz Kazana vurmuşuz dedi. Kâfirin biri der: Kazan Beyde bir öcümüz kaldı. Şökli Melik der: Bre asilzade ne öcümüz kaldı? Kâfir der: Kazanın Kapulu Derbendinde on bin koyunu vardır, şu koyunları da getirsek Kazana büyük darbe vurmuş olurduk dedi. Şökli Melik der: Altı yüz kâfir varsın, koyunu getirsin dedi.

Altı yüz kâfir atlandı, koyunun üzerine dört nala gitti.

Gece yatarken Karacık Çoban kara kaygılı rüya gördü. Rüyasından sıçradı ayağa kalktı. Kıyan Gücü, Demir Gücü bu iki kardeşi yanına aldı. Ağlın kapısını berkitti. Üç yerde tepe gibi taş yığdı. Alaca kollu sapanını eline aldı.

Ansızın Karacık çobanın üzerine altı yüz kâfir yüklendi. Kâfir der:

*Karanlık akşam olunca kaygılı çoban
Kar ile yağmur yağınca çakmaklı çoban
Sütü peyniri bol kaymaklı çoban*

Kazan Beyin penceresi altın otağlarını biz yıkmışız, tavla tavla koç atlarına biz binmişiz. katar katar kızıl devesini biz yedekte çekmişiz, ihtiyarcık anasını biz getirmişiz, ağır hazine bol akçasını biz yağmalamışız, kaza benzer kızı gelini biz esir etmişiz, kırk yiğidi ile Kazanın oğlunu biz getirmişiz, kırk ince belli kız ile Kazanın helâllisini biz getirmişiz, bre çoban uzağından yakınından beri gel, baş indirip bağır bas, biz kâfire selâm ver, öldürmeyelim, Şökli Melike seni iletelim, sana beylik alı verelim.

Çoban der:

*İlâkırdı söyleme bre itim kâfir
 İtim ile bir yalakta bulaşığımı için azgın kâfir
 Altındaki alaca atını ne översin
 Alaca başlı keçim kadar gelmez bana
 Başındaki tulganı ne översin bre kâfir
 Başındaki börküm kadar gelmez bana
 Altmış tutam mızrağını ne översin murdar kâfir
 Kızılık değeneğim kadar gelmez bana
 Kılıcını ne översin bre kâfir
 Eğri başlı çomağım kadar gelmez bana
 Okluğunda doksan okunu ne översin bre kâfir
 Alaca kollu sapanım kadar gelmez bana
 Uzağından yakınından beri gel
 Yiğitlerin darbesini gör öyle geç*

dedi. Derhal kâfirler at teptiler, ok serptiler. Yiğitler ejderhası Karacık Çoban sapanının ayasına taş koydu attı. Birini atınca ikisini üçünü yıktı, ikisini atınca üçünü dördünü yıktı. Kâfirlerin gözüne korku düştü. Karacık Çoban kâfirin üç yüzünü sapan taşı ile yere serdi. İki kardeşi okla vuruldu, şehit oldu. Çobanın taşı tükendi, koyun demez keçi demez, sapanının ayasına koyar atar, kâfiri yıkar. Kâfirin gözü korktu. Dünya âlem kâfirin başına karanlık oldu, der: Murada, maksuda ermesin, bu çoban bizim hepimizi öldürür mü öldürür dediler, ve durmayıp kaçtılar.

Çoban şehit olan kardeşlerini Hakka teslim etti, kâfirlerin leşinden bir büyük tepе yığdı, çakmak çakıp ateş yaktı ve keçesinden isli kül yapıp yarasına bastı, yolun kenarına geçip oturdu, ağladı sızladı. Der: Salur Kazan, Bey Kazan, ölü müsün diri misin, bu işlerden haberin yok mudur dedi.

Meğer hanım o gece kudretli Oğuzun devleti, Bayındır Hanın güveyisi, Ulaş oğlu Salur Kazan kara kaygılı rüya gördü. Sıçradı ayağa kalktı, der: Biliyor musun kardeşim Kara Göne, rüyamda ne göründü, kara kaygılı rüya gördüm, yumruğumda çırpınan benim şâhin kuşumu ölüyor gördüm, gökten yıldırım ak otağımın üzerine çakıyor gördüm, kapkara duman yurdumun üzerine dökülüyor gördüm, kuduz kurtlar evimi dişleyip yırtıyor gördüm, kargı gibi kara saçımı uzanıyor gördüm, uzanarak gözümü örtüyor gördüm, bileğimden on parmağımı kanda gördüm, ne vakit ki bu rüyayı gördüm, ondan beri aklımı fikrimi toplayamıyorum, hanım kardeş benim bu rüyamı yor bana dedi. Kara Göne der: Kara bulut dediğin senin devletindir, kar ile yağmur dediğin senin askerindir, saç kaygıdır, kan karadır, geri kalanını yoramam, Allah yorsun dedi. Böyle söyleyince Kazan